

Nr 264.

Av herr **Tamm m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3—6 §§ lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom.

I proposition nr 233 har Kungl. Maj:t förelagt riksdagen förslag om ändrad lagstiftning angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom. Detta Kungl. Maj:ts förslag, som väsentligen är grundat på ett av sociala jordutredningen den 20 sept. 1935 avgivet betänkande, innehåller i tvenne med varandra samhörande hänseenden betydelsefulla principiella ändringar i jämförelse med nu gällande lagstiftning i ämnet. Dels föreslås för Norrland och Värmland ett borttagande av de till resp. hemmans skattetal (beträffande Norrland) och till åkerarealen (beträffande Värmland) knutna arealerna s. k. stödsskog, vilken ej inbegripes under de lindrigare koncessionsgrunderna, i samband varmed föreslås en smidigare utformning av stödskogsbegreppet. Dels föreslås i samband därmed, att förvärv av överloppsskog, d. v. s. en fastighets skogstillgång utöver stödskogsarealen, skall få äga rum enligt de lindrigare koncessionsgrunderna endast i samma mån som det koncessionssökande företaget visat sig hava i viss ordning avyttrat jord.

Förslaget om borttagande av de efter mantal eller inägoareal fixerade stödskogsarealerna samt beredandet i samband därmed av möjlighet för Kungl. Maj:t att vid koncessionsprövningen bestämma stödskogens areal efter de föreliggande förhållandena i det särskilda fallet har, då sociala jordutredningens betänkande var utställt på remiss, tillstyrkts så gott som enhälligt i de inkomna remissvaren. Kungl. Maj:t har även härutinnan i huvudsak följt jordutredningens förslag. Någon erinran mot Kungl. Maj:ts förslag i denna del torde näppeligen vara att göra.

Beträffande utformandet av den s. k. bytesprincipen däremot har Kungl. Maj:t verkställt betydelsefulla ändringar i det av sociala jordutredningen utarbetade, enhälligt avgivna förslaget. Då dessa ändringar enligt vår mening komma att innebära uppenbara orättvisor gent emot olika grupper företag, som lyda under denna lagstiftning, utan att samtidigt medföra några fördelar ur social synpunkt, ha vi ansett oss böra framställa yrkanden om vissa jämkningar i propositionen, vilka jämkningar i nu berörda hänseende innebära en återgång till jordutredningens förslag.

Bytesprincipen såsom lindrigare koncessionsgrund vid förvärv av överloppsskog framfördes av sociala jordutredningen i dess nämnda betänkande. Såsom motiv för densamma anförde jordutredningen, att det skulle stå i överensstämmelse med den jordpolitik, som förts i vårt land under de senaste årtiondena, därest i lagstiftningen infördes ett stadgande av sådant

innehåll, att tillstånd till förvärv av överloppsskog företrädesvis finge beviljas bolag, förening eller stiftelse, som kunde styrka, att skogsmark eller till jordbruk tjänlig fastighet med erforderlig skogstilldelning till ungefär samma taxeringsvärde, som med förvärvet avsåges, från bolaget, föreningen eller stiftelsen övergått i enskild persons ägo. Jordutredningen har i sina motiv ytterligare framhållit, att genom att för förvärv av överloppsskog uppställa sådana villkor, som nu nämnts, skulle ett jämviktsförhållande i areal mellan bolagsskogar och bondeskogar kunna för framtiden i huvudsak upprätthållas. Bolagen skulle beredas möjlighet att, då detta vore ändamålsenligt för deras drift, förvärva sådana, i allmänhet avlägset belägna skogar, som icke behövdes såsom stöd för bondejordbruken, under det att i bondebesittning skulle kunna återföras den bolagsjord, som vore belägen i närheten av bruten bygd.

Av detta sociala jordutredningens yttrande framgår bl. a., att utredningen velat i lagstiftningen på ifrågavarande område direkt införa den princip, som redan under nu gällande lagstiftning i någon omfattning tillämpats i praxis, nämligen att det vid ansökan om förvärv av överloppsskog i viss mån räknats sökanden till godo, om han kunnat visa sig hava avyttrat arrendejordbruk med skog i mer avsevärd omfattning.

Om sålunda Kungl. Maj:t följt jordutredningens förslag beträffande själva bytesprincipen, har Kungl. Maj:t däremot frångått sagda förslag i ett mycket betydelsefullt hänseende vid nämnda principens praktiska tillämpning. Enligt jordutredningen skulle bolag äga i bytshänseende räkna sig till godo försäljningar, verkställda efter den 1 juli 1925, då nu gällande lag trädde i kraft. Att märka är emellertid här, att jordutredningen i ett preliminärt förslag, som av jordutredningen själv utsändes för yttrande till samtliga länsstyrelser, hushållningssällskaps förvaltningsutskott och egnahemsnämnder, överlantmätare och skogsvårdsstyrelser i Värmlands, Kopparbergs och de fem norrländska länen ävensom till domänstyrelsen, skogsvårdsstyrelsernas förbunds centralråd och till vissa enskilda organisationer, hade föreslagit, att vid bytesprincipens tillämpande endast sådana jordförsäljningar skulle få räknas bolag till godo, som verkställts senast fem år före koncessionsansökans ingivande. I de som svar å denna remiss inkomna yttrandena uttalades allmänt den meningen, att sagda tidsbegränsning till fem år skulle verka ytterst ojämnt och orättvist olika bolag emellan, i det att en mängd företag avyttrat en väsentlig del av sitt bestånd av inägojord på ett relativt tidigt stadium och därför den sålunda föreslagna tidsbegränsningen måste komma att sakna möjlighet att använda sig av bytesprincipen, medan däremot företag, som ännu ej verkställt försäljningar i större omfattning, skulle få väsentligt större gagn av sagda princip. Sociala jordutredningen fann de sålunda framförda erinringarna berättigade och vidtog i anledning därav utan meningsskiljaktigheter den jämkning i sitt slutliga förslag, att, såsom här ovan angivits, försäljningar, verkställda efter den 1 juli 1925, skulle vid ansökningar om koncession å överloppsskog få räknas bolag till godo i bytshänseende.

Detta jordutredningens förslag har så gott som enstämmigt bitratts av de myndigheter, som av Kungl. Maj:t blivit hörda häröver.

Kungl. Maj:t har emellertid, såsom ovan framhållits, frångått jordutredningens berörda förslag om tidsbegränsningen samt i stället i den nya lagen infört den bestämmelsen, att endast försäljning, som verkställas efter lagens ikraftträdande, d. v. s. efter 1 juli 1937, må räknas bolag till godo i nu förevarande hänseende. Därutöver har ytterligare den tidsbegränsning vidtagits, att, sedan lagen varit i kraft i minst 10 år, få endast försäljningar, verkställda inom de sista 10 åren efter koncessionsansökans ingivande, tagas i betraktande.

Såsom motiv för detta frångående av jordutredningens enligt vår mening välgrundade förslag har Kungl. Maj:t i främsta rummet anfört, att rätt för bolag att i bytshänseende få räkna sig tillgodo försäljningar, skedda redan före lagens ikraftträdande, icke skulle vara ägnad att stimulera till nya försäljningar av bolagsjord. Det kunde enligt propositionen snarare ifrågasättas, om icke en sådan bestämmelse komme att få en i viss mån motsatt verkan. Genom bytesprincipens införande komme inägojord i bolagshand att få ett visst värde, som den tidigare icke haft, nämligen som bytesobjekt vid förvärv av skogsmark. Därest, säger Kungl. Maj:t, bytesrätten, såsom propositionen i övrigt föreslår, begränsades till viss tid (10 år) från överlåtelsen, kunde den av jordutredningen föreslagna bestämmelsen komma att verka på sådant sätt, att bolag funne det lämpligt att ej företaga några ytterligare försäljningar av jord, förr än de tidigare försäljningarna blivit i bytshänseende fullt utnyttjade.

Vi kunna icke i nu ifrågavarande hänseende biträda Kungl. Maj:ts förslag, som vi med hänsyn till statsmakternas tidigare åtgärder och uttalanden på den sociala jordpolitikens område anse vara mindre följdriktigt samt orättvist verkande. Till motiverande av denna vår uppfattning få vi anföra:

Då lagstiftningsärenden, som beröra sociala jordfrågor, varit före, hava statsmakterna vid ett flertal tillfällen uttalat, att de skogsägande bolagen borde medverka till arrendatorsklassens frigörande samt skapandet av nya självständiga jordbruk genom att avyttra sina arrendegårdar och lägenheter. Sålunda framhölls vid tillkomsten samt vid omarbetandet av den sociala arrendelagen samt den till sagda lagstiftning knutna uppsiktslagen, att en önskad biverkan av dessa för bolagen ekonomiskt betungande lagar borde bli, att bolagen i alltjämt ökad omfattning sålde jordbruken å sina fastigheter. År 1926 infordrades på riksdagens begäran genom tillkallade utredningsmän formliga offerter från bolagen över den jord, dessa för kolonisationens befrämjande och arrendatorsklassens frigörande kunde vara villiga sälja. Samtidigt uttalade statsmakterna, att om dessa offerter ej blevo tillräckligt omfattande, så finge man taga under omprövning att tillgripa expropriation för framskaffande av behöflig jord till den sociala jordpolitikens tjänst.

Man är sålunda berättigad säga, att statsmakterna redan för ett tiotal år sedan och mera klart uttalat sin önskan, att bolagen skulle avyttra sina jordbruk, samt att statsmakterna därvid även hotat med påtryckningsåtgärder, därest deras berörda önskemål ej infriades.

Samtidigt har emellertid, såsom även av jordutredningens här tidigare återgivna uttalande framgår, den praxis i viss mån tillämpats, att företag, som visat sig hava medverkat till arrendejordbrukens frigörande, kunnat påräkna en mer välvillig behandling, då fråga varit om erhållande av rätt att förvärva överloppsskog. Bytesprincipen har visserligen ej varit i lagstiftningen omtalad och har väl ej heller tillämpats på det sätt, att inköps- och försäljningsvärden ställts mot varandra vid koncessionsprövningar, men otvivelaktigt har, enligt vårt förmenande med full rätt, ofta förfarits så, att vid koncessionsprövningen hänsyn tagits till de sökande företagens beredvillighet att avyttra sin inägojord med för dennas brukande behöflig skog.

Allt ifrån mitten av 1920-talet ha även bolagens jordförsäljningar tagit en betydande omfattning. Anledningarna härtill torde ha varit såväl statsmakternas vid upprepade tillfällen uttalade krav härom som ock en fullt spontan önskan hos företagen själva att medverka till en socialt gagnade verksamhet.

Även om dessa bolagens inägo-försäljningar sammanlagt fått en mycket betydande omfattning, så torde de dock inom skilda företag ha bedrivits med mycket olika intensitet. Åtskilliga företag överlämnade tidigt hela sitt bestånd av arrendejordbruk till egnahems- och jordstyckningsföretag, som på kort tid genomförde en mer eller mindre fullständig realisation därav. Andra hava själva i mer eller mindre snabb takt sökt avveckla sitt bestånd av inägojord, varvid arrendatorernas egen ovillighet att köpa ej sällan varit det svåraste hindret för försäljningsplanens genomförande. Även många av dessa bolag ha emellertid numera avyttrat hela sitt innehav av arrendejordbruk eller i allt fall större delen därav. Slutligen finnes en tredje grupp företag, som haft mindre intresse för dessa strävanden och som därför nu hava en betydande del av jordbruken å sina fastigheter kvar i sin ägo.

Med hänsyn till nu skildrade förhållanden kommer Kungl. Maj:ts förslag att verka synnerligen ojämnt och orättvist. De mest socialt betonade och mot statsmakternas önskemål i nu förevarande hänseende lojalt inställda bolagen bli sämst lottade. Många av dessa hava genom de omfattande inägo-försäljningarna med tillhörande skog fått sina fastighetskomplex sönderskurna och splittrade samt äro i stort behov av att få verkställa en konsolidering av dessa fastigheter genom att förvärva de mellan desamma liggande överloppsskogar, som kunna erbjudas. För dylika förvärv kunna de emellertid numera icke prestera något bytesmaterial, då de redan tidigare avhänt sig den inägojord med skog, som de ej för skogsegendomarnas behöriga administration oundgängligen behöva. Andra företag åter ha sålt obetydligt av sitt inägoinnehav samt få nu ett utmärkt tillfälle till skogsförvärv. Det orättfärdiga i Kungl. Maj:ts förslag framgår bäst, om man tänker sig det exemplet, att mellan tvenne skogar, tillhörande två skilda bolag, ligger en i privat ägo varande fastighet, som endast utgöres av s. k. överloppsskog och varå sålunda

bolagsförvärv enligt de lindrigare koncessionsgrunderna kan äga rum. Båda bolagen önska förvärva fastigheten, men det ena bolaget, som tidigare verkamt understött de sociala jordsträvandena i sin ort, kan ej prestera något efter 1 juli 1937 tillskapat bytesmaterial samt får därför se huru det andra bolaget, som tidigare ställt sig avvisande mot inägo försäljningar, får förvärva fastigheten. Man kan ej komma ifrån, att Kungl. Maj:ts förslag vid sin praktiska tillämpning kommer att få orättfärdiga verkningar.

För bemötande av denna erinran, vilken Kungl. Maj:t tydligen har emotsett, uttalas i propositionen, att Kungl. Maj:t vid koncessionsprövningen skall vara berättigad att, då förhållandena anses så påkalla, taga hänsyn även till försäljningar, verkställda före 1 juli 1937. Detta kan ju vara gott och väl, men lagtexten har dock fått en sådan formulering, att försäljningar efter sagda datum under alla förhållanden måste skänka företrädesrätt till förvärv. Erfarenheten från hittillsvarande koncessionsprövning synes jämväl giva vid handen, att man ej får bygga så stora förhoppningar vid allmänna uttalanden i lagstiftningens motiv.

Till sist må även anmärkas, att de grunder för bolagsförbudslagstiftningen, som Kungl. Maj:t här framlagt, säkerligen komma att på visst sätt vid sin praktiska tillämpning möta motstånd från bolagsarrendatorerna själva. Även så torde den nu för bolag gällande sociala arrendelagen komma att försvåra eller rent av omöjliggöra ett tilläpande av de nya bestämmelserna. Enligt sagda lag gälla för bolag 15-åriga minimiarrendetider. Då det numera är mycket vanligt, att arrendatorerna icke själva vilja friköpa sina ställen utan föredraga att kvarsitta som arrendatorer, kan försäljning av arrendelotterna i allmänhet icke ifrågakomma annat än vid de tidpunkter, då arrendena utlöpa. Denna omständighet kan för ett bolag omöjliggöra att prestera ett efter 1 juli 1937 tillskapat bytesmaterial, när ett önskvärt förvärv av en överloppsskog erbjuder sig. Det anses ju i övrigt mindre lämpligt, att försäljningar till andra än arrendatorerna äga rum, därest dessa önska kvarbliva å sina arrendegårdar. Man kan befara, att Kungl. Maj:ts utformning av bytesprincipen kommer att vid arrendeperiodernas utlöpande föranleda en mer hårdhänt försäljning av bolagsarrendena till andra än arrendatorerna, därest dessa icke själva vilja köpa. Denna olägenhet skulle helt undgås, om bolagslagen utformades efter sociala jordutredningens förslag i nu förevarande hänseende.

Under hänvisning till de motiv, som i det föregående framlagts, få vi hemställa,

att riksdagen ville besluta den ändring i propositionen, att försäljningar, verkställda efter den 1 juli 1925, måtte få räknas bolag till godo vid ansökan om rätt till förvärv av överloppsskog under de förutsättningar i övrigt, som i propositionen innehållas.

Stockholm den 1 april 1937.

Gustaf Tamm.

Nils Gabrielsson.

Elof B. Andersson.

